

ถอดบทเรียนการบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขในการรับมือโควิด-19 จังหวัดมุกดาหาร กรณี รับส่งแรงงานชาวลาวกลับบ้าน จากสถานการณ์ “ผึ้งแตกรัง”

Lesson Learned from public health emergency management in dealing with COVID-19 Mukdahan province in case of sending Lao workers back home from the situation of “Bee’s Nest Breaking”

พันธวี สุขบัติ

Punchawee Sukbut

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร
Mukdahan Provincial Public Health Office

Correspondence to : mbdsmuk@yahoo.co.th

Received: Sep 23, 2022 | Revised: Nov 26, 2022 | Accepted: Dec 2, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนการบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขในการรับมือโควิด-19 จังหวัดมุกดาหาร กรณี “ผึ้งแตกรัง” รับส่งแรงงานชาวลาวกลับบ้าน ดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง เดือนกันยายน 2565 วิธีการศึกษา เป็นการศึกษาแบบผสมผสานวิธี ระหว่างวิธีเชิงปริมาณ และวิธีเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลด้วยการสอบถาม และสัมภาษณ์กลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานส่งแรงงานชาวลาวกลับบ้าน จำนวน 21 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย ด้านสถานการณ์ พบว่าในช่วงเดือนมิถุนายน-กันยายน 2564 มีแรงงานลาวเดินทางผ่านจังหวัดมุกดาหาร รวมทั้งสิ้น 12,116 ราย เป็นผู้ป่วยติดเชื้อจำนวน 739 ราย (ร้อยละ 6.10) เดินทางมากที่สุดในเดือนสิงหาคม จำนวน 4,211 ราย เป็นผู้ป่วยติดเชื้อจำนวน 631 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.98 โดยมีขั้นตอนการรับส่งแรงงานลาวกลับบ้าน 7 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์พักคอย คัดกรองแยกประเภทและรับบัตรคิว (กลุ่มปกติ กลุ่มเปราะบาง และกลุ่มผู้ป่วย) การประชุมทำความเข้าใจ จัดระเบียบการปฏิบัติตัว การประสานการรับแรงงานลาวกับผู้เกี่ยวข้องของแขวงสะหวันนะเขต การตรวจสอบเอกสาร การเคลื่อนย้าย นำส่ง ตรวจคนเข้าเมือง และข้ามด่านการทำความสะอาด การพ่นฆ่าเชื้อสถานที่ศูนย์พักคอยและรถนำส่งผู้ป่วยทุกคัน จัดการขยะทั่วไปและขยะติดเชื้อ และการสรุปข้อมูลผู้เดินทาง วิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค มอบหมายภารกิจและเตรียมรับผู้เดินทางในวันถัดไป ปัจจัย/เงื่อนไขความสำเร็จ เกิดจากการบูรณาการการทำงานของเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน และเครือข่ายระหว่างประเทศอย่างที่เป็นรูปธรรม มีขั้นตอนการทำงาน แต่ละภาคส่วนทราบบทบาทหน้าที่ชัดเจน การปฏิบัติงานด้วยจิตอาสา มีระบบการประสานงาน การสั่งการที่ชัดเจน ในการส่งแรงงานลาวกลับบ้าน รวมถึงการป้องกันควบคุมโรคมีประสิทธิภาพ ไม่มี

การระบาดของโรคโควิด-19 โรคติดต่ออื่นที่ศูนย์พักคอยจังหวัด

คำสำคัญ: ถอดบทเรียน, การบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุข, รับส่งแรงงานกลับบ้าน

Abstract

This research was aimed to extract lesson learned of public health emergency management in coping with COVID-19 in Mukdahan province in case sending Lao workers back home from the situation of “Bee’s Nest Breaking”. The study area was Mukdahan province which was conducted between June and September 2022. The mixed method for data collecting both quantitative and qualitative method of interview from questionnaire and in-depth interview and group interviews from interview guide tools. Target group were the 21 stake holders who responsible for the operation of sending Laotian back to hometown. Quantitative data were analyzed by descriptive statistics. The qualitative data were analyzed by content analysis.

The situation of Laotian workers who travelling back to hometown from June to September 2021, were 12,116 cases, of which 739 were infected patients (6.10%), traveled the most in August of 4,211 cases, of which 631 were infected patients, representing 14.98%, with labor transfer procedures. Seven steps of Sending Laotian workers back to hometown were as followed; (1) establishing a waiting center, (2) Screening and classify Laotian worker: COVID-19 infected, non-infected, and vulnerable group, (3) providing the understanding how to conduct the practicing guideline, (4) official coordination with Savannakhet Province to accepting Lao workers, (5) document reviewed for immigration (6) Laotian workers immigrate to their hometown, and (7) cleaning checkpoint Disinfection of the waiting center and all vehicles transporting patients. Analysis and conclusion the immigration data, obstacle, and preparedness how to sending Laotian worker back to their home town for the next day. Success factors were the integration government, non-government, and trans-national networks, The network’s roles clearly, volunteer, good system of send Laotian workers back to hometown, effective disease prevention and control with no outbreak of COVID-19 and others communicable diseases in the waiting center.

Keywords: lesson learned, management of public health emergencies, transfer of workers back home

ความเป็นมาและความสำคัญ

จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดชายแดนติดกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว มีแม่น้ำโขงกั้นประชาชนสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันโดยสะดวกผ่านทางด่านถาวรสะพานมิตรภาพ 2 ในระหว่างการระบาดของโรคโควิด-19 ในเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน 2564 เป็นช่วงที่สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เพิ่มขึ้น ถือเป็นภาวะวิกฤติของสถานการณ์การระบาดโรคโควิด-19 หลายบริษัทในเขตกรุงเทพมหานครและแหล่งพื้นที่อุตสาหกรรมต้องปิดตัวลง แรงงานถูกเลิกจ้าง ขาดรายได้ ประกอบกับการประกาศปิด กรุงเทพมหานคร เพื่อควบคุมการระบาดของโรค กลุ่มแรงงานส่วนหนึ่งติดเชื้อโควิด-19 ในขณะที่ระบบบริการสุขภาพในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ที่มีอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ไม่สามารถรองรับการให้บริการดูแลผู้ติดเชื้อโควิด-19 ได้เพียงพอ หลายคนติดเชื้อโควิด-19 ไม่สามารถเข้าถึงระบบบริการด้านสาธารณสุข เนื่องจากเตียงรองรับผู้ป่วยมีไม่เพียงพอ ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ “ผึ่งแตกรัง” กล่าวคือกลุ่มแรงงานจากต่างจังหวัดหรือกลุ่มแรงงานชาวลาวที่ถูกยกเลิกจ้างงาน ไม่มีรายได้ และเข้าไม่ถึงระบบบริการสาธารณสุข ต้องเดินทางกลับบ้านเพื่อมารับการรักษาในจังหวัดต้นทางของตนเอง เช่นเดียวกับแรงงานชาวลาว จากแขวงสะหวันนะเขต ต้องเดินทางกลับถิ่นต้นทางคือประเทศ สปป.ลาว ผ่านทางจังหวัดมุกดาหาร ที่เดินทางมาเป็นครอบครัว พร้อมสัมภาระ เพื่อย้ายครอบครัวกลับบ้านเกิด ในระหว่างการเดินทางก่อนจะเข้าไปประเทศต้นทางแรงงานลาว ที่มาถึงในช่วงที่ด่านปิดมีความจำเป็นต้องพักค้างคืนก่อนผ่านด่านสะพานมิตรภาพ 2 จังหวัดมุกดาหาร

และเนื่องจากส่วนใหญ่จะเดินทางมาถึงด่านจังหวัดมุกดาหารช่วงปิดด่าน ประกอบกับมีแรงงานชาวลาวเป็นจำนวนมากที่ต้องการผ่านด่านในแต่ละวัน ในขณะที่ทางจังหวัดมุกดาหารไม่มีสถานที่พักคอยให้กับแรงงานชาวลาว ระหว่างรอกลับประเทศต้นทาง ชาวลาวต้องนอนรออย่างน้อยหนึ่งคืน ในบริเวณหน้าด่านสะพานมิตรภาพ 2

จากสถานการณ์ดังกล่าว จังหวัดมุกดาหาร โดยคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดมุกดาหาร ได้มองเห็นปัญหา และร่วมกันหาแนวทาง และแนวปฏิบัติเพื่อป้องกันควบคุมการแพร่เชื้อโควิด-19 ได้ดำเนินการพัฒนาระบบและกลไกในการส่งต่อแรงงานชาวลาวกลับประเทศต้นทางอย่างปลอดภัย และไม่เปิดการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ระหว่างรอคอยกลับประเทศต้นทาง การพัฒนาแนวทางการส่งแรงงานชาวลาวกลับบ้าน เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและเครือข่ายในพื้นที่ ในการเตรียมการและพัฒนาระบบและกลไกในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้แรงงานชาวลาวมีสถานที่พักคอยระหว่างรอกลับประเทศต้นทาง พร้อมกับการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคโควิด-19 ในระหว่างรอกลับประเทศต้นทางที่ สปป.ลาว แขวงสะหวันนะเขต ด้วยการแยกกลุ่มผู้ป่วย กลุ่มเสี่ยง ออกจากกันอย่างชัดเจน ร่วมกับจัดให้มีการบริการรับและส่งแรงงานในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้แรงงานชาวลาวที่ต้องการเดินทางกลับประเทศถิ่นต้นทาง สามารถเดินทางกลับบ้านด้วยความปลอดภัย ผู้วิจัยในฐานะคนปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานป้องกันควบคุมโรคโควิด-19 โดยตรงในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ได้เล็งเห็นความสำคัญของความสำเร็จจากการดำเนินงานดังกล่าว จึงทำการถอดบทเรียนขั้นตอนใน

การดำเนินงาน ปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขกรณีโรค COVID-19 กรณี “รับส่งแรงงานลาวกลับบ้าน” จังหวัดมุกดาหาร และแขวงสะหวันนะเขต เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติให้พื้นที่อื่นๆ ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางไปดำเนินงานให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนการบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขกรณีโรค COVID-19 กรณี “รับส่งแรงงานลาวกลับบ้าน” จังหวัดมุกดาหาร

2. เพื่อศึกษาปัจจัย/เงื่อนไขในการบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขกรณีโรค COVID-19 กรณี “รับส่งแรงงานลาวกลับบ้าน” จังหวัดมุกดาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การศึกษาแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการศึกษาข้อมูลแรงงานลาวที่เดินทางผ่านด่านจังหวัดมุกดาหาร การวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการถอดบทเรียน การวิเคราะห์ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปจากการนำข้อความบรรยาย (Descriptive) และการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาข้อสรุป (Content analysis)⁽¹⁾

พื้นที่ถอดบทเรียนในครั้งนี้ พื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ที่ดำเนินการส่งแรงงานลาว กลับประเทศต้นทางคือ ประเทศ สปป. ลาว แขวงสะหวันนะเขต ในระหว่างที่เกิดปรากฏการณ์ “ฝิ่งแตกริง”

ประชากรในการศึกษา ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการแบบเฉพาะเจาะจง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)⁽²⁾ การสังเกต ในการสนทนากลุ่ม จำนวน 21 คน จาก 15 หน่วยงาน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากสมาคมชาวไร่ฮ้อยจังหวัดมุกดาหาร ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดมุกดาหาร ปกครองจังหวัดมุกดาหาร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร (2 คน) รพ.สต. บ้านโคกสูง (2 คน) อบจ.มุกดาหาร ตรวจคนเข้าเมืองมุกดาหาร (2 คน) ด้านควบคุมโรคติดต่อระหว่างประเทศจังหวัดมุกดาหาร (2 คน) แขวงทางหลวงมุกดาหาร เทศบาลตำบลบางทรายใหญ่ ขนส่งจังหวัดมุกดาหาร นายสถานีเดินรถ (บขส.) นพค.24 ผู้ใหญ่บ้าน บางทรายใหญ่ ด้านตรวจสัตว์ป่าจังหวัดมุกดาหาร (2 คน) ดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน – กันยายน 2565

การพิจารณาด้านจริยธรรม : การวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการถอดบทเรียนการบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขกรณีโรค COVID-19 ประเทศไทย โดยสำนักวิชาการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุขได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ กรมวิทยาศาสตร์ การแพทย์ ใบรับรองเลขที่ COA No.IHRP 2021076 IHRP No. 0272564 โดยผู้วิจัยได้ยึดข้อพิจารณา และไม่ละเมิดข้อปฏิบัติตามจริยธรรมการวิจัยในคน ไม่ละเมิดสิทธิผู้เข้าร่วมวิจัยและระมัดระวังผลที่เกิดขึ้นในทางลบ โดยมีการปกป้องความลับของข้อมูลส่วนตัวผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย บันทึกข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงขณะสนทนาหรือสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนทำการบันทึกข้อมูลทุกครั้ง และนำเสนอข้อมูลในภาพรวม⁽³⁾

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ บริบทของจังหวัด กลไกการบริหารจัดการ และเงื่อนไขปัจจัย⁽⁴⁾ ดังนี้

1. บริบททั่วไปจังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดชายแดนติดกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว ระยะทาง 72 กม.

1.1 ประชากรจังหวัดมุกดาหาร 3.5 แสนคน ประชากรลาว 1.2 ล้าน มีด่านถาวรคือ

1.2 จำนวนแรงงานลาวที่เดินทางกลับบ้านพบว่า ช่วงเดือนมิถุนายน-กันยายน 2564 มีแรงงานลาวเดินทางผ่านจังหวัดมุกดาหารเฉลี่ย 300 – 500 ราย/วัน รวมทั้งสิ้น 12,116 ราย เป็นผู้ป่วยติดเชื้อจำนวน 739 ราย (ร้อยละ 6.10) เดินทางมากที่สุดในเดือนสิงหาคม จำนวน 4,211 ราย เป็นผู้ป่วยติดเชื้อจำนวน 631 ราย คิดเป็นร้อยละผู้ป่วยติดเชื้อ 14.98

2. ระบบและกลไกการบริหารจัดการ ส่งแรงงานลาวกลับบ้าน การดำเนินงานส่งคนลาวกลับบ้าน มีการสร้างระบบและกลไกในการส่งแรงงานลาวกลับบ้าน โดยคณะกรรมการโรคติดต่อของจังหวัดมุกดาหาร ร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้ง

สะพานมิตรภาพ 2 และท่าเทียบเรือเทศบาลเมืองมุกดาหาร ช่วงเดือนมิถุนายน-กันยายน 2564 มีแรงงานลาวเดินทางผ่านจังหวัดมุกดาหารเฉลี่ย 300 – 500 ราย/วัน รวมทั้งสิ้น 12,116 ราย เป็นผู้ป่วยติดเชื้อจำนวน 739 ราย (ร้อยละ 6.10) เดินทางมากที่สุดในเดือนสิงหาคม จำนวน 4,211 ราย เป็นผู้ป่วยติดเชื้อจำนวน 631 ราย คิดเป็นร้อยละผู้ป่วยติดเชื้อ 14.98

ภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวทางการส่งต่อแรงงานชาวลาวกลับสู่ประเทศต้นทาง สปป.ลาว แขวงสะหวันนะเขต ทำให้เกิดเป็นระบบในการดำเนินงานตั้งแต่ระบบการเตรียม จุดรองรับ การคัดกรองความเสี่ยง การจัดการด้าน สุขาภิบาลและความเรียบร้อย การประสานการ ส่งต่อ การเคลื่อนย้ายนำส่ง การป้องกันการแพร่ เชื้อ และการสรุปประเมินผลการดำเนินงาน โดยมี กลไกสำคัญคือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐ และเอกชน รวมทั้งเครือข่ายและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในพื้นที่ และแนวปฏิบัติ ของบุคลากรในระบบที่ วางไว้ โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ระบบและกลไกการรับส่งแรงงานลาวกลับบ้านจากมุกดาหาร สู่แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว

ระบบ	หน่วยงาน/ผู้เกี่ยวข้อง	แนวปฏิบัติ
การเตรียมจุด รองรับ	คณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดมุกดาหาร/ ที่ทำการปกครองจังหวัด/สนง.ป้องกันและ บรรเทาสาธารณภัยฯ/สมาคมชาวไร่ฮ้อย/ คณะกรรมการช่องทางด่านสะพานมิตรภาพ 2/สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร/ เทศบาลตำบลบางทรายใหญ่	จัดตั้งศูนย์พักคอย ณ สมาคมชาวไร่ ฮ้อยจังหวัดมุกดาหาร อุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นที่ศูนย์พัก คอย
การคัดกรอง ความเสี่ยง	ด่านตรวจสัตว์ป่ามุกดาหาร (กรมอุทยาน แห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช) / อพปร./ด่าน ควบคุมโรคติดต่อฯ	คัดกรองเมื่อแรงงานลาวเดินทาง มาถึงศูนย์พักคอย โดยแยกและรับ บัตรคิว 1. กลุ่มปกติ 2. กลุ่มเปราะบาง 3. กลุ่มผู้ป่วย
การจัดการด้าน สุขาภิบาล	ด่านตรวจสัตว์ป่ามุกดาหาร (กรมอุทยานแห่ง ชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช) /แขวงทางหลวง มุกดาหาร /เทศบาลตำบลบางทรายใหญ่ / รพ.สต.บ้านโคกสูง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน อสม. อพปร. บ้านบางทรายใหญ่	จัดระเบียบ อยู่เฝ้า ประชุมทำความเข้าใจการปฏิบัติขณะอยู่ศูนย์พัก คอย มีผู้นำ/คณะกรรมการของกลุ่ม เป็นผู้ดูแลความเรียบร้อย เก็บที่นอน ทำความสะอาด เก็บขยะ ทำความ สะอาดห้องน้ำ เป็นต้น
การประสานการ ส่งต่อ	ตรวจคนเข้าเมืองมุกดาหาร – สะหวันนะ เขต/ ด่านควบคุมโรคติดต่อระหว่างประเทศ มุกดาหาร – สะหวันนะเขต (กรณีผู้ป่วย)	ประสานรายละเอียดการส่งต่อ จำนวนยอดแรงงานลาวที่แขวง สะหวันนะเขตจะรับได้และแจ้ง ยอดให้เจ้าหน้าที่ที่อยู่เฝ้าในศูนย์พัก คอยทราบ เพื่อจัดคิวและเรียกตาม จำนวนที่สะหวันนะเขตกำหนดใน แต่ละวัน
การเคลื่อนย้าย นำส่ง	ด่านตรวจสัตว์ป่ามุกดาหาร (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช) /ตรวจคนเข้าเมือง / อบจ./ขนส่งจังหวัด/บขส.ระหว่างประเทศ / นพค.24 /ด่านควบคุมโรคติดต่อระหว่าง ประเทศ (กรณีผู้ป่วย)	(ตรวจเช็คเอกสารการเดินทางช่วงเข้า ก่อนเดินทางไปที่ตรวจคนเข้าเมือง ทำเอกสารผ่านด่านระเบียบตรวจคน เข้าเมือง)เคลื่อนย้าย นำส่ง ตรวจคน เข้าเมือง และ ข้ามด่านไปสะหวันนะเขต

ระบบ	หน่วยงาน/ผู้เกี่ยวข้อง	แนวปฏิบัติ
		ใช้รถตรวจคนเข้าเมือง / อบจ./บขส. ระหว่างประเทศ / นพค.24 / ด้าน ควบคุมโรคติดต่อระหว่างประเทศ (กรณีผู้ป่วย)
การป้องกันการ แพร่เชื้อ	อบจ.มุกดาหาร แขวงทางหลวง, รพ.สต., อปท. บางทรายใหญ่/รพ.มุกดาหาร/เทศบาลตำบล บางทรายใหญ่ /รพ.สต.บ้านโคกสูง ต.บาง ทรายใหญ่	การทำความสะอาด พ่นฆ่าเชื้อสถานที่ ที่ศูนย์พักคอยและรถนำส่งผู้ป่วย ทุกคัน จัดการขยะทั่วไปและขยะ ติดเชื้อ
สรุปประเมินผล	ด่านตรวจสัตว์ป่ามุกดาหาร (กรมอุทยาน แห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช)/ สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร	สรุปข้อมูลผู้เดินทางวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค มอบหมายภารกิจและ เตรียมรับผู้เดินทางในวันถัดไป

ภาพที่ 1 การดำเนินงานให้ความรู้ประชุมทำความเข้าใจการปฏิบัติของชาวลาวขณะพักอยู่ศูนย์พักคอย

โดยสรุประบบการส่งแรงงานชาวลาวกลับถิ่นต้นทางประเทศ สปป. ลาว แขวงสะหวันนะเขต มีการแบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้ การจัดตั้งศูนย์พักคอย คัดกรองแยกประเภทและรับบัตรคิว (กลุ่มปกติ กลุ่มเปราะบาง และกลุ่มผู้ป่วย) การประชุมทำความเข้าใจ จัดระเบียบการปฏิบัติตัว การประสานการรับแรงงานลาวกับผู้เกี่ยวข้องของ แขวงสะหวันนะเขต การตรวจสอบเอกสาร การเคลื่อนย้าย นำส่ง ตรวจคนเข้าเมือง และข้ามด่านการทำความสะอาด การพ่นฆ่าเชื้อสถานที่ ศูนย์พักคอยและรถนำส่งผู้ป่วยทุกคัน จัดการขยะทั่วไปและขยะติดเชื้อ และการสรุปข้อมูลผู้เดินทาง

วิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค มอบหมายภารกิจและเตรียมรับผู้เดินทางในวันถัดไป

เสียงสะท้อนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน ส่งแรงงานชาวลาวกลับประเทศต้นทาง สปป.ลาว จากการถอดบทเรียนเชิงคุณภาพต่อระบบและกลไกการส่งแรงงานลาวกลับบ้าน จากมุกดาหาร สู่แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว ด้านตรวจสัตว์ป่ามุกดาหาร (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช หรือหน่วยงานที่เรียกว่าไซเตส) เป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติงานที่ด่านสะพานมิตรภาพ 2 มุกดาหาร ช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 บุคลากรของหน่วยงานได้ช่วยงานในการป้องกัน

ควบคุมโรคโควิด-19 ที่ด่านสะพานฯ เป็นหน่วยงานที่มีจิตอาสาอย่างแท้จริง “จิตอาสาที่เต็มร้อย รู้ว่าเสี่ยง แต่เห็นสภาพแรงงานลาวที่ข้ามมาเขาลำบากมาก ไหนจะข้าวของ ผนตก หอบหิ้วลูกและครอบครัว ข้าวของเครื่องใช้ โทรศัพท์ พัดลม ตู้เย็น เพื่อนำกลับบ้านเกิด พอมาถึงปลายทางไม่มีที่พัก ด้านปิด เราอยู่ใกล้เห็นเขาทุกวัน เกิดความสงสาร จึงเข้ามาช่วยในฐานะที่เราเป็นมนุษย์ด้วยกัน ด้วยจิตที่เรายากจะช่วยเหลือด้วยใจ รู้ว่าทุกหน่วยงานทำงานหนัก คนน้อย โดยเฉพาะตม. และสาธารณสุข ดีใจที่มีศูนย์พักคอย ที่สมาคมชาวไร้อ้อยแห่งนี้และมีทุกภาคส่วนร่วมด้วยช่วยกัน” (KI-1)

ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดมุกดาหาร เป็นหน่วยงานหลักในการตรวจเอกสารหลักฐานอนุญาต และนำส่งแรงงานลาวกลับบ้านตามระเบียบกฎหมายว่าด้วยตรวจคนเข้าเมือง “การจัดศูนย์พักคอยเป็นแนวคิดของจังหวัด ซึ่งเกินศักยภาพที่ ตม. จะดำเนินการจัดตั้ง ที่จะให้แรงงานลารอ ก่อนกลับบ้าน” (KI-2)

สมาคมชาวไร้อ้อย ซึ่งเป็นหน่วยงานภาคเอกชน ตั้งอยู่ทางเข้าด่านสะพานมิตรภาพ 2 มุกดาหาร ได้อนุญาตให้จังหวัดมุกดาหาร ใช้อาคารหอประชุมของสมาคม เป็นศูนย์พักคอย สามารถรองรับได้ ประมาณ 200 คน “ยินดีที่จะให้จังหวัดใช้สมาคมชาวไร้อ้อยเป็นสถานที่ ศูนย์พักคอย ให้คนลาวพักรอก่อนกลับบ้าน ไม่ว่าจะเกิดโรคระบาดหรือเป็นความต้องการจากจังหวัด ก็พร้อมให้การสนับสนุน” (KI-3)

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร โดยกลุ่มงานควบคุมโรคติดต่อ เป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดมุกดาหาร และเป็นผู้ประสานงานและมีความร่วมมือด้านเฝ้าระวัง

ป้องกันควบคุมโรคติดต่อระหว่างประเทศ ร่วมกับแผนกสาธารณสุขแขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาวมายาวนานต่อเนื่อง แม้กระทั่งการระบาดของโรคโควิด-19 “ภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการรับส่งแรงงานลาวกลับบ้าน เห็นสภาพแรงงานลาวที่เดินทางมาพร้อมสัมภาระมากมาย เสื้อผ้า โทรศัพท์ พัดลม ตู้เย็น เครื่องใช้ที่จำเป็น ลูกเล็กเด็กแดง หญิงตั้งครรภ์ ผู้ป่วย ผู้สูงอายุ ด้วยแววตาที่มีความหวัง จะได้กลับบ้าน บางคนไม่มีเงินติดตัวเลยเพราะตกงานมาหลายเดือนตั้งแต่โควิด-19 ระบาด ได้ช่วยเหลือให้ความรู้ ประสานงาน ดูแลคนป่วยให้เขารู้สึกปลอดภัย จัดระเบียบ การดูแลช่วยเหลือคนลาวช่วยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสร้างความมั่นใจในการทำงานป้องกันตนเอง ทุกคนปลอดภัย มีความสุขที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนี้” (KI-4)

3. ปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาอุปสรรค

3.1 ปัจจัย/เงื่อนไขความสำเร็จ

(1) เป็นการบูรณาการการทำงานของเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดมุกดาหาร และระหว่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรม มีขั้นตอนการทำงาน แต่ละภาคส่วนทราบบทบาทหน้าที่ชัดเจน

(2) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานทุกภาคส่วนในจังหวัดมุกดาหาร ทำงานด้วยจิตอาสา มีความมั่นใจในการทำงาน การป้องกันตนเอง ไม่มีเจ้าหน้าที่ผู้ติดเชื้อ

(3) มีระบบการประสานงาน การสั่งการที่ชัดเจนในการส่งแรงงานลาวกลับบ้าน รวมถึงการป้องกันควบคุมโรคมีประสิทธิภาพ ไม่มีการระบาดของโรคโควิด-19 โรคติดต่ออื่นที่ศูนย์พักคอยจังหวัดมุกดาหาร

(4) แรงงานลาวให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี แรงงานลาวได้กลับบ้านอย่าง

ปลอดภัย ไม่มีติดค้างเกิน 1 คืน และผู้เกี่ยวข้องทั้งแรงงานลาว เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน มีความพึงพอใจในการดูแลช่วยเหลือของจังหวัดมุกดาหาร

(5) ได้รับรางวัลผลงานดีเด่นในพื้นที่ระดับเขตสุขภาพที่ 10 “ด้านการป้องกัน ควบคุมโรค Covid-19 ตามแนวชายแดน จังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันนะเขต”

3.2 ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ปัญหาอุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
1) ด้านโครงสร้าง : ห้องน้ำ อุปกรณ์เครื่องใช้ ที่นอน อาหาร น้ำดื่มไม่เพียงพอ	จัดหาห้องน้ำเคลื่อนที่เพิ่มเติม จำนวน 10 ห้อง โดยเทศบาลเมืองมุกดาหาร และแขวงทางจัดซื้ออุปกรณ์ เครื่องใช้ ขอความร่วมมือใช้สถานที่เอกชน (สมาคมชาวไร่ฮ้อย) และกางเต็นท์ที่หน้าด่าน โดย ปก. /อปท./ที่ทำการปกครองจังหวัด
2) ไม่ทราบจำนวนผู้เดินทางที่จะเดินทางเข้ามาพัก ที่ศูนย์พักคอยต่อวัน และจำนวนคนลาวที่จะรับต่อวัน ไม่สามารถคาดการณ์ได้	ตรวจคนเข้าเมืองมุกดาหาร และตรวจคนเข้าเมืองสะหวันนะเขต ประสานงานกัน และนำเรียน ICS ทั้งสองฝ่ายเพื่อตัดสินใจ รับเพิ่มเติมในแต่ละวัน
3) ขาดแคลนบุคลากรที่รับผิดชอบหลัก และการแบ่งบทบาทหน้าที่แต่ละหน่วย	นำเข้าที่ประชุมคณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัด และหน่วยงานจิตอาสาที่ด้านฯ/ ชุมชน (ด้านตรวจสัตว์ป่ามุกดาหาร (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช), อพปร, กอ.รมน)
4) การทำความสะอาดและการจัดการขยะที่ศูนย์พักคอย	มอบหมายภารกิจเฉพาะกิจ มีหน่วยงานแขวงทางหลวง/อปท.บางทรายใหญ่ /รพ.สต.โคกสูง
5) การบริหารจัดการทั่วไป การจัดเวรยาม คนทำงาน การขนส่ง การดูแลผู้ป่วย กลุ่มเปราะบาง	แยกผู้เข้าพักเป็น 3 กลุ่ม ประเมินอาการผู้ป่วย สสจ.มุกดาหาร, รพ.สต.โคกสูง และด่านควบคุมโรคติดต่อระหว่างประเทศ ดูแลช่วยเหลือ ตั้งกลุ่มไลน์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานตลอด 24 ชม.

3.3 ประโยชน์การนำไปใช้

(1) นำรูปแบบการบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขในการรับมือโรค COVID-19 กรณีรับส่งแรงงานลาวกลับบ้านนี้ ปรับใช้กับเหตุการณ์หรือการตอบโต้โรคและภัยสุขภาพอื่นๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ที่ช่องทางเข้าออกประเทศ จังหวัดมุกดาหาร ที่ด่านถาวร

รวมถึงจุดผ่อนปรนจุดอื่นตามแนวชายแดนจังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันนะเขตได้

(2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแนวปฏิบัติ (SOP) ขั้นตอนการปฏิบัติงาน (Flow chart) บทบาทหน้าที่แต่ละภาคส่วนที่ชัดเจนที่ได้จากการถอดบทเรียนมาทบทวนและเตรียมความพร้อมในการตอบโต้เหตุการณ์โรคและภัยสุขภาพทั้งที่

ด่าน/ช่องทางเข้าออกประเทศ และในจังหวัดได้มี
ประสิทธิภาพ

อภิปรายผลการวิจัย

การถอดบทเรียนครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ
ถอดบทเรียนการบริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน
ด้านสาธารณสุขกรณีโรค COVID-19 จังหวัด
มุกดาหาร และศึกษาปัจจัย/เงื่อนไขความสำเร็จ
และปัญหา/อุปสรรค ในจังหวัดมุกดาหาร

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ มีผลต่อการตัดสินใจ
ทำงานของแรงงานต่างด้าวช่วงวิกฤติโควิด-19
แรงงานถูกเลิกจ้าง ตกงาน ไม่มีรายได้ จึงต้อง
ขย่ายข้าวของ ครอบครัว เดินทางกลับบ้านเกิด
สอดคล้องกับการวิจัยงานวิจัยของเฉลิมพล ขจร
ชัยกุล⁽⁵⁾ ที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เศรษฐกิจน่ามีผล
ต่อการตัดสินใจทำงานของแรงงานต่างด้าว และ
กลุ่มแรงงานต่างด้าวได้รับอัตราค่าจ้าง 300 บาท
ต่อวัน และยังได้รับรายได้เพิ่มเติมจากการทำงาน
ล่วงเวลาและสวัสดิการต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อความพึง
พอใจของแรงงาน

ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการในการรับ
ส่งแรงงานลาวกลับบ้านเป็นการทำงานแบบ
บูรณาการ มีระบบสั่งการ (ICS) มีขั้นตอนการ
ทำงาน 7 ขั้นตอน หน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดมี
ส่วนร่วมช่วยเหลือกันแก้ปัญหาและเป็นการบริหาร
จัดการสถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุข โดย
เครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน มีการประสานงาน
ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในจังหวัดและ
ระหว่างประเทศ เช่น คณะกรรมการโรคติดต่อ
จังหวัด ตรวจคนเข้าเมือง และด่านควบคุมโรค
ติดต่อระหว่างประเทศ (แขวงสะหวันนะเขต
สปป.ลาว) ส่งผลให้การรับส่งแรงงานลาวกลับบ้าน
เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

มีความปลอดภัยและภาคภูมิใจในการทำงาน ซึ่ง
สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่า กระบวนการมีส่วน
ร่วม การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการสร้างคุณค่า
เกิดประโยชน์แก่ผู้ร่วมกิจกรรม⁽⁶⁾

การจัดตั้งศูนย์พักคอย ก่อนแรงงานลาว
กลับบ้าน มีที่พัก มีมาตรการ ขั้นตอนการรับส่ง
แรงงานลาวกลับบ้าน เป็นการดูแลคุณภาพชีวิต
ของแรงงานต่างด้าว โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ซึ่งกฎหมายคุ้มครองแรงงานทำให้เกิดการปฏิบัติ
ที่เป็นไปอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ
ดำรง อารงเลาะห์พันธุ์ ศึกษาเรื่อง การศึกษา
มาตรการของประเทศไทยในการจัดการอนามัย
สิ่งแวดล้อมในชุมชนแรงงานต่างด้าว ผลการวิจัย
พบว่า มาตรการการดำเนินงานด้านสุขภาพใน
ประเทศไทย ส่วนใหญ่มุ่งไปที่การควบคุมโรคและ
การตอบโต้เมื่อมีปัญหา และการให้สิทธิในการ
รักษาพยาบาล⁽⁷⁾

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. มีการถอดบทเรียนการปฏิบัติงานการ “รับ
ส่งแรงงานลาวกลับบ้าน” ร่วมกับทุก
ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและ
ระหว่างประเทศ
2. จัดทำแนวปฏิบัติ (SOP) ขั้นตอนการปฏิบัติ
งาน (Flow chart) กำหนดบทบาทหน้าที่
แต่ละภาคส่วนที่ชัดเจน
3. มีคณะทำงานในการบริหารจัดการ
สถานการณ์ฉุกเฉินด้านสาธารณสุขในการ
รับมือโรค COVID-19 โรคและภัยสุขภาพอื่นๆ
ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ที่ช่องทางเข้าออก
ประเทศ จังหวัดมุกดาหารที่ด่านถาวร รวม
ถึงจุดผ่อนปรนจุดอื่นตามแนวชายแดน
จังหวัดมุกดาหาร-แขวงสะหวันนะเขต

4. จัดทำทำเนียบเครือข่ายผู้ประสานงานทั้งในระดับจังหวัดและระหว่างประเทศที่เป็นปัจจุบัน และสามารถปฏิบัติงานตอบโต้เหตุการณ์ได้จริง
5. มีการฝึกซ้อมแผน (ชนิดบนโต๊ะ หรือซ้อมแบบปฏิบัติจริง) ร่วมกันทั้งในระดับจังหวัดและระหว่างประเทศร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
6. พัฒนาสมรรถนะบุคลากรที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ ทั้งด้านองค์ความรู้และทักษะ สร้างมั่นใจ และมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. นำบทเรียนที่ได้จากการถอดบทเรียนครั้งนี้ โดยการถอดบทเรียนเพิ่มเติมในผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของแขวงสะหวันนะเขต และกลุ่มเป้าหมายผู้ปฏิบัติงานในจังหวัดมุกดาหาร เพื่อให้ได้บทเรียนและแนวปฏิบัติที่ครอบคลุมมากขึ้น
2. วิจัยพัฒนาระบบการเฝ้าระวังตอบโต้สถานการณ์การระบาดหรือภาวะฉุกเฉินและการตอบโต้ด้านสาธารณสุขและภัยสุขภาพระหว่างประเทศ จังหวัดมุกดาหาร - แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว ที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและการพัฒนางานสาธารณสุขทั้งสองประเทศต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ นายเฉลิมพล มั่งคั่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร นายวีระชัย นาคมาศ และนายชยันต์ ศิริมาศ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร นายแพทย์ประวิตร ศรีบุญรัตน์ นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดมุกดาหาร ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษาและสนับสนุนการดำเนินงาน ขอขอบคุณ ท่านกงสุลใหญ่ ณ แขวงสะหวันนะ

เขต ท่านเจ้าแขวงสะหวันนะเขต หัวหน้าแผนกสาธารณสุขแขวงสะหวันนะเขต และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องของแขวงสะหวันนะเขต คณะกรรมการโรคติดต่อจังหวัดมุกดาหาร คณะผู้บริหาร หัวหน้าส่วนราชการ องค์การภาครัฐ คณะกรรมการช่องทางด่านสะพานมิตรภาพ 2 สมาคมชาวไร่ฮ้อย ตรวจคนเข้าเมืองมุกดาหาร องค์การเอกชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

1. สุภาศักดิ์ จันทวานิช. การวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2559.
2. งามอาจ นัยพัฒน์. วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สามลดา; 2551.
3. Stringer ET. Action Research: 4th edition. California: SAGE; 2014.
4. World Health Organization. Strengthening health-system: toolkit for assessing health-system capacity for crisis management. Geneva: World Health Organization; 2012.
5. เฉลิมพล ขจรชัยกุล. ปัจจัยดึงดูดที่ส่งผลให้แรงงานต่างด้าวชาวพม่าตัดสินใจเดินทางเข้ามาทำงานในอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์ยางพาราในจังหวัดสุราษฎร์ธานี [วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจ มหาบัณฑิต]. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; 2559. 92 หน้า.
6. รัถยานภิศ รัชตะวรรณ, ฌมลวรรณ แก้วกระจก, วรรณรัตน์ จงเขตกิจ, ปิยะพร พรหมแก้ว,

ดาไลมา สำแดงสาร, ดลปภัฏ ทรงเลิศ.
กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนใน
การพัฒนาสุขภาวะ. วารสารเทคโนโลยี
ภาคใต้ 2561;11(1):231-238.

7. ดำรง อารงเลาหะพันธุ์. การศึกษามาตรการ
ของประเทศไทยในการจัดการอนามัย
สิ่งแวดล้อมในชุมชนแรงงานต่างด้าว.
[รายงานการศึกษาส่วนบุคคล: หลักสูตร
นักบริหารการทูต รุ่นที่ 11 สถาบันการต่างประเทศ
เทวะวงศ์วโรปการ]. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงการต่างประเทศ; 2562. 75 หน้า.